

Olukorra ülevaade

Vägivald on inimõigusi kahjustav probleem, mis piirab inimeste õigust elule, vabadusele, turvalisusele, väärikusele, vaimsele ja füüsilisele puutumatusse ning mittediskrimineerimisele. Vägivald põhjustab suuri kannatusi ohvrile ja tema lähedastele ning tekitab kahju ühiskonnale (ravikulud, töövõime vähenemine, inimeste elukvaliteedi langus jne). Uuringud näitavad, et vägivald kipub korduma ja vägivaldaringist on keeruline välja pääseda. Lapsed, kes satuvad vägivalda ohvriks või selle pealtnägijaks, puutuvad suurema tõenäosusega vägivaldaga kokku ka täiskasvanueas – kas ohvri või vägivalda toimepanijana.

Käesolev strateegia on aastatel 2010–2014 kehtinud vägivalda vähendamise arengukava[1] jätk. Vägivalda ennetamise strateegia aastateks 2015–2020 tegeleb isikutevahelise vägivaldaga[2] ega käsitle enese vastu suunatud[3] ega kollektiivset vägivalda[4]. Strateegia hõlmab lastevahelist vägivalda, laste väärkohtlemist, perevägivalda (lähisuhtevägivalda), seksuaalvägivalda, inimkaubandust. Vägivalda ohvriks võivad sattuda inimesed sotsiaalsest ja kultuurilisest taustast, vanusest ja soost hoolimata. Vägivalda levik ja tagajärjed erinevad vägivalda liigi ja soo järgi. Näiteks registreeritud perevägivaldakuuritegude puhul on suur osa ohvritest naised – iga kaheksas ohver kümnest. Perevägivalda, seksuaalvägivalda ja inimkaubanduse puhul on naistele osaks saanud vägivald sageli raskem ja tagajärjed rängemad. Seetõttu on oluline pöörata vägivalda ennetamise strateegias tähelepanu naistevastasele vägivaldale.

VES VALDKONDADE SKEEM

Edaspidi tuleb olla valmis keskendumisele ka teemadele, mida pole veel ühiskonnas piisavalt teadvustatud: vägivald puuetega inimeste, etniliste, rassiliste ja religioossete vähemusrühmade liikmete vastu (nt vaenurühmad[5], sundabielud, suguelundite sandistamine, nn aumõrvad), seksuaal- ja soovähemuste[6] vastu.

Vägivalda ennetamise strateegias käsitletakse vägivaldaennetust laiemas tähenduses kolmel ennetustasandil: universaalne ennetus, ohvrite kaitse ja vägivalda tagajärgedega tegelemine. Esiteks tegeldakse strateegias üldsusele mõeldud teavitustöö ja inimeste harimisega, teiseks keskendutakse ohvriks langemise või süüteo toimepanemise riskiga inimestele ja kolmandaks tegeldakse strateegia kaudu vägivalda tagajärgedega, pakkudes ohvritele tugimeetmeid ja vägivalda toimepanijatele sekkumist. Strateegia lahendussuunad lähtuvad Maailma Terviseorganisatsiooni käsitlusest, et vägivalda riskitegurid on ühiskondlikud (nt vägivalda soosivad normid, sooline ebavõrdsus), kogukondlikud (nt puudulikud ohvrite abistamise teenused) ning seotud suhetega (nt perekonfliktid, kehvad vanemlikud oskused) ja isikuga (nt lapsena väärkoheldud, psüühika- ja käitumishäired, sõltuvusprobleemid).

Vägivalda ennetamise strateegia valmis justiitsministeeriumi eestvedamisel mitme ministeeriumi, valdkonna ekspertide ja teiste osaliste koostöös (vt lisa 1) ning põhjalike arutelude tulemusel.

Vägivalda üldine levik

Suur osa vägivaldast on varjatud ega jõua politsei ega teiste asutuste vaatevälja; seetõttu jääb enamik vägivaldaohvreid õiguskaitsesüsteemist ja tugiteenustest eemale. Näiteks 2014. aasta ohvriuuringu andmetel ei saanud politsei teada ligi 60% vägivaldajuhtumitest. Euroopa Põhiõiguste Ameti (edaspidi FRA) 2014. a uuringu[7] andmetel teatas viimase tõsisema füüsilise ja/või seksuaalvägivalda juhtumist politseile vaid kümnendik naistest; tervishoiuasutuste poole pöördus mõnevõrra rohkem ohvreid (25%), varjupaikadesse jõudis vähem kui 1% ohvritest. Põhjusteid, miks vägivaldast ei teatata, on terve hulk, alates inimeste napist õigus-teadlikkusest, isiklikest ja kultuurilistest tõekspidamistest kuni usaldamatuseni politsei ja teise õiguskaitsesüsteemi vastu.[8]

Raskete vägivaldakuuritegude – tapmist ja mõrvade – arv on Eestis viimase kümne aastaga vähenenud enam kui kaks korda (2004: 127; 2014: 55) ja langenud uue iseseisvusaja madalaimale tasemele. Ometi on Eesti üks kõrgeima vägivaldatasemega riiki Euroopas.[9] Kui Eurostati 2007.–2010. aasta andmetel oli Euroopa Liidu riikides 100 000 inimese kohta keskmiselt 1,4 tapmist ja mõrva, siis Eestis 5,9 – see on halvemusel teine näitaja. Viimasel kümnel aastal on Eestis vägivaldse ründe tõttu hukkunud mehi keskmiselt kaks kuni kolm korda rohkem kui naisi.[10] Enamik tapmist toimub tuttavate ja pereliikmete seas.[11] 2013. aastal registreeriti 20 lähisuhtes toime pandud tapmist-mõrva[12], elukaaslase poolt tapeti 15 naist[13] 2014. aastal registreeriti 10 lähisuhtes toime pandud tapmist-mõrva, võrreldes eelmiste aastatega on perevägivaldaga seotud tapmist osakaal vähenenud.[14]

Vägivalda tõttu elu kaotanute arv, mis viimase kümne aastaga on samuti märkimisväärselt vähenenud (2004: 109; 2014: 40), peegeldab vägivalda tagajärgede kõige raskemat osa. Vägivald põhjustab vigastusi, mis vajavad sageli tervishoiuasutuste sekkumist. Näiteks satub igal aastal üle 4000 inimese vägivaldast tingitud trauma tõttu kiirabisse – see on ligi viiendik kõikidest kiirabisse sattumise juhtumitest.[15] Vägivalda tõttu vajas 2013. aastal arstiabi 6545 inimest, kelle ravikulu oli veidi üle 910 000 euro.[16] FRA 2014. a uuring[17] viitas vägivalda pikaajalistele psühholoogilistele tagajärgedele: partneri toimepandud vägivaldajuhtumi tagajärgedena nimetas 42% naistest suhteprobleeme, 35% depressiooni, kolmandik ärevust, enesekindluse kadu ja haavatavustunnet.

Viiendik Eesti 15–74aastastest naistest koges viimase 12 kuu jooksul partneri füüsilist või seksuaalset vägivalda, see sarnaneb Euroopa keskmise näitajaga (22%). Eesti naised on märgatavalt rohkem kokku puutunud partneri vaimse vägivaldaga (Eestis 50%, ELi keskmine 43%).[18] Peagu iga kolmas eestimaalane tunneb oma pere- ja sõprade ringist mõnd naist, kes on olnud mistahes liiki perevägivalda ohver.[19] Perevägivaldakuuritegude arv on viimastel aastatel näidanud pidevat kasvatrendi (kasv pidurdus 2014. aastal), see viitab inimeste teadlikkuse ja politsei teavitamise paranemisele. 2014. aastal registreeritud perevägivaldajuhtumite puhul oli vägivaldasejatest 88% mehed ja ohvritest 82% naised. Vähemalt iga viienda juhtumi puhul oli vägivalda pealtnägijaks või kannatanuks laps.[20]

Lapsed satuvad enne teismeiga sagedamini peresisesse, noorukieas aga eakaaslaste ja võõraste väärkohtlemise ohvriks. FRA andmetel[21] on lapsepõlves (kuni 15. eluaastani) kogunud füüsilist vägivalda veidi üle 40% ja seksuaalvägivalda 10% Eestis 15–74aastastest naistest. Eesti meeste terviseuuringu andmetel on 16–55aastastest meestest kogunud lapsepõlves (kuni 18. eluaastani) füüsilist vägivalda veidi enam kui pooled (55%) ja seksuaalvägivalda 3%.[22] 2014. aastal registreeriti laste vastu toime pandud 142 kontaktset seksuaalkuritegu, neist ligi 90% juhtudel oli ohvriks tüdruk, ja 125 mittekontaktset seksuaalkuritegu, millest enamus pandi toime e-vahendite abil.

Lapsed panevad vägivalda toime peamiselt eakaaslaste vastu, see seisneb enamasti kakluses, koolikiusamises, külmrelva kaasaskandmises ning esineb laste elustiili tõttu sagedamini koolis ja seoses vaba aja veetmisega. Laste hälbiva käitumise 2014. aasta uuringu andmetel[23] on 12% 7.–9. klasside õpilastest pannud elu jooksul toime vägivaldaseid tegevusi. 2012. aasta uuringu andmetel osales eelmise aasta jooksul vähemalt korra kaklustes veidi alla kolmandiku 11-, 13- ja 15aastastest lastest, sagedamini lapsed, kel on kehvemad sotsiaalsed oskused ja rohkem lahkelsid nii vanemate kui sõpradega.[24] Peagu iga viies 7.–9. klassi õpilane oli eelmisel aastal sattunud koolikiusamise ohvriks; kiusamissuhted kanduvad edasi ka küberruumi: küberkiusamise ohvriks on sattunud 16% 7.–9. klassi lastest. 6% lastest tunnistas, et teda on viimasel aastal vägivaldaga ähvardatud või on seda tema vastu tarvitatud tema usutunnistuse, keele, nahavärvuse, sotsiaalse seisundi vms tõttu (vihakuritegu).[25] 2014. aastal toimus Eestis esimene koolitulistamine, mille tagajärjel hukkus õpetaja.

Inimkaubanduse kuriteod on seni tähendanud valdavalt naiste seksuaalset ekspluateerimist. 2014. aastal registreeriti 28 inimkaubanduse kuritegu, võrreldes varasemaga on lisandunud ka sunniviisilise töö juhtumid ja sunnitud kuriteod (vargused ja narkokaubandus). HEUNI uuringu andmetel[26] esineb Eestis inimkaubandust ka tööalase ekspluateerimise eesmärgil; inimesed on sellega kokku puutunud, kuid sunnitud juhtumid kriminaalstatistikas veel ei kajastu. Kui pöörata tööalasele ekspluateerimisele suuremat tähelepanu, on võimalik ennetada nt välismaale tööle siirdujate sattumist inimkaubanduse ohvriks.

Ekspertide hinnangul ei põhjusta alkoholi liigtarbimine vältimatult vägivaldset käitumist, kuid see on üks riskitegureid.[27] Maailma Terviseorganisatsioon on kinnitanud, et alkohol mõjutab inimese kognitiivseid ja füüsilisi funktsioone, vähendades enesekontrolli ja suurendades seeläbi vägivalda ohvriks sattumise või toimepanemise riski.[28] Politsei vaatevälja sattunud vägivaldajuhtumite puhul on sageli üks osaline või mõlemad tarvitanud alkoholi.[29] Eesti uuringud näitavad, et teismeeas on seksuaalvägivalla juhtumid toimunud sageli alkoholi tarvitamise järel. Samas ei anna uuringud alust väita, et joomine on vägivalda põhjustaja.[30]

Viimase viie aasta jooksul on saadud vägivalda levikust ja olemusest märksa parem ülevaade.[31] Tänu sellele on hõlpsam töötada välja probleemide lahendamise meetmeid. Samas puudub täpsem ülevaade laste seksuaalse ja muu füüsilise väärkohtlemise levikust ning eakate ja puuetega inimeste vastu toimepanud vägivaldast; vähe on uuritud vajadust ohvritele aitavate uute eriteenuste järele; napib uuringuid, mis võimaldaksid hinnata toimunud muutusi. Vägivalda ohvrite ja toimepanijaid puudutav statistika on lünklik ja pole hõlpsasti kättesaadav ega võrreldav. Infot napib kannatanute täpsemate karakteristikute kohta. Samuti puudub süsteemne juhtumipõhine ülevaade raskematest vägivaldajuhtumitest.

Ühiskonnas on hakatud vägivaldaste olulisust üha enam teadvustama ning perevägivald, lastega seotud vägivald ja inimkaubandus on seotud kuritegevusevastasteks prioriteetideks. Uue olulise teemana on esile tõstetud naistevastane vägivald, see on tinginud töökoormuse kasvu nii poliitseis, prokuratuuris kui ka abistavates organisatsioonides. Teema prioriteediks kuulutamise pole kaasnenud süsteemset muutust vägivalda ennetamisel: vähe on olnud pikaajalisi ja tõendus põhiseid ennetusprogramme, mis on keskendatud vägivaldse käitumise ennetamisele; vähe on muukeelsetele inimestele mõeldud teavituse- ja ennetustegevust ning neis pole piisavalt arvestatud vägivalda soospetsiifikat; tervishoiu- ja haridusasutusi on kaasatud vägivalda ennetusse tagasihoidlikult; vägivalda taunivad hoiakud on muutunud vaid osaliselt. Et vägivald väheneks ühiskonnas tervikuna, tuleb saavutada hoiakute muutmine kõikide vägivaldaliikide ja sihtrühmade seas.

Rahva ja spetsialistide hoiakud

Eesti inimeste suhtumine vägivalda pole veel piisavalt tauniv, vägivalda sekkumise asjus ollakse kõhklevad ja levinud on ohvrit süüdistav hoiak.

- Kuigi enamik Eesti inimesi taunib vägivalda kasutamist abikaasade ja elukaaslaste vahel, on see 10% inimeste hinnangul mõnikord paratamatu. Sallivamalt suhtub vägivalda noorim (15–24) ja vanim (65–74) vanuserühm (vastavalt 13% ja 16%); eristuvad teisest rahvusest mehed, kellest 21% peab partneri füüsilist korralekutsumist mõnikord paratamatuks. Veidi üle viiendiku (21%) inimestest leiab, et perevägivald on pere siseasi, kuhu kõrvalised isikud ei peaks sekkuma. 2013. aasta soolise võrdõiguslikkuse monitooringu andmetel on võrreldes 2009. aastaga näha positiivset muutust: vägivaldsesse peretülis sekkumist pooldavate inimeste osakaal on kasvanud 63%-lt 77%-ni.[32]
- Vägivalda süüdlastena nähakse sageli ohvrite. Selline suhtumine on levinud eelkõige naisohvrite puhul. Näiteks enam kui pooled (54%) inimesed peavad ohvrit perevägivaldas osaliselt süüdlaseks ja ligi poolte (47%) arvates põhjustavad naised ise oma riidetusega vägistamise ohvriks langemist. Nii pere- kui seksuaalvägivalda puhul on kannatanuid süüdistavaid inimesi rohkem vanemaealiste ja muust rahvusest isikute ning meeste hulgas.[33]
- Uuringud viitavad noorte soostereotüüpsetele hoiakutele, vägivaldaga seotud väärarusaamadele ja vägivalda aktsepteerivale käitumisele. Rohkem esineb selliseid hoiakuid noormeeste, nooremate õpilaste ja muukeelsete noorte seas.[34]

Spetsialistid ei oska vägivalda märke ära tunda, see takistab ohvritele vajaliku toe pakkumist.

- Ligi 2/3 spetsialistidest (lastekaitse- ja sotsiaaltöötajad, õpetajad, õiguskaitsetöötajad jt) ei ole teatanud lapsest, kes võis olla väärkoheldud. Selle kõige sagedasem põhjus on spetsialisti ebakindlus probleemi tõsiduse asjus (45%) või ei teata, kelle poole pöörduda (29%).[35]
- Samuti pole spetsialistid alati kursis eri vägivaldavormide eripäradega ja vägivalda soospetsiifikaga ega oska seetõttu vägivalda märke ära tunda ja ohvrite vajalikul määral abistada. Ähmane arusaamine perevägivaldale viitavatest märkidest pärsib spetsialistide õigeaegset ja kohast sekkumist.[36] See võib kaasa tuua korduva ohvrustumise.
- Tervishoiutöötajate oskused perevägivalda ära tunda erinevad erialati ja on kohati nõrgad.[37]
- On põhjust arvata, et inimkaubanduse ohvriteid on palju rohkem kui abi saajaid. Esmakontaktid ei ole piisavalt teadlikud ja tundlikud, et ohvriteid märgata ja esitada info sotsiaalkindlustusametile ja politseile edasiseks menetlemiseks. On vaja suurendada menetlejate ja teiste spetsialistide teadlikkust inimkaubanduse kuritegude äratundmise asjus.

Ohvrite abistamine

Vägivaldaohvritele mõeldud teenuseid pole arendatud integreeritult, puudub selgelt mõistetav teenuste süsteem – kes, kus ja millist teenust pakub.

- Ohvrite abistamiseks loodi kümme aastat tagasi sotsiaalkindlustusameti juurde riiklik ohvriabisüsteem. Igas maakonnas, enamasti politseiga ühes hoones, töötab vähemalt üks ohvriabitöötaja, Eestis kokku on neid 29. Nad pakuvad ohvritele esmast ohvriabiteenust, korraldavad psühholoogilise abi ja vajaduse korral riikliku kuriteohüvitise andmist. Alates 2013. aastast pakutakse ohvriabi kaudu eriteenuseid inimkaubanduse ohvritele ning alaealistele seksuaalkuritegude ohvritele. Seni pole riiklikus ohvriabis kasutatud võimalust kaasata ohvrite abistamiseks vabatahtlikke.
- Naistevastase vägivalda ohvritele pakutakse teenust naiste tugikeskuste kaudu. Naiste tugikeskuste teenust korraldab 13 vabaühendusena tegutsevate keskuste, kes pakuvad tasuta kompleksteenust: esmast, juhtumipõhist ja psühholoogilist nõustamist, psühhoteraapiat, juriidilist nõustamist ja vajaduse korral majutust. Lisaks on naistevastase vägivalda ohvritele ja nende lähedastele kättesaadav tasuta ööpäevaringne tugitelefoni 1492.
- Väärkoheldud lapsele pakutakse abi nii ohvriabi kui tervishoiuteenuste osutajate, samuti vabaühenduste kaudu. Tasuta nõuandeid pakub ka lasteabitelefoni. Vaja on väärkoheldud laste abistamise süsteem tervikuna üle vaadata ja arendada seda nii, et lapsohver saab vajalikku abi nii enne menetlust, menetluse ajal kui ka pärast seda.

- Tervishoiutöötajate roll vägivallojuhtumite avastamisel ja takistamisel võib olla arvatust suurem. Siin tuleb lahendada koostööküsimused teiste asutustega ja tegelda konfidentsiaalsusnõuete küsimusega, et tervishoiuasutusse sattunud ohver ei jääks abita.

Kui mõned erandid välja arvata (naiste tugikeskused, ohvriabi eriteenused), napib eriteenuseid sihtrühmade ja vägivalloaliikide kaupa, teenused ei lähtu ohvri individuaalsetest vajadustest, vaid on pigem üldised ning osa teenuste rahastamine pole jätkusuutlik.

- Ei toimu individuaalsete vajaduste süsteemset hindamist, sealjuures ka kriminaalmenetluses. Korrastamist vajab ohvreid toetav tugiisikute süsteem, mis motiveeriks ohvreid teenust kasutama ja toetaks ka kriminaalmenetluse raames.
- Eraldi tähelepanu tuleb pöörata tervishoiusüsteemi sattuvatele vägivalloahvritele, nt on vaja neile tagada psühhosotsiaalne kriisiabi.
- Puudu on integreeritud või kompleksteenused nii nais- kui ka meessoost seksuaalvägivallo ohvritele, kes oma haavatava seisundi tõttu vajavad erilist lähenemist.
- Eraldi vajab tähelepanu, kuidas abistada ja kaitsta last, keda on väärkohelnud lapsevanem või teine pereliige või kes on vägivalda pealt näinud.
- Vaja on laiendada ohvri ja tema pere nõustamisteenuseid, ka siis, kui kriminaalmenetlust ei alustata.
- Naiste tugikeskuste ja tugitelefoni teenuste rahastamine pole jätkusuutlik, liiga palju toetatakse projektipõhisele rahastamisele.

Probleem on teenuste vähene paindlikkus ja ebavõrdne piirkondlik kättesaadavus.

- Ohvriabisüsteemi kaudu pakutava nõustamisteenuse mahupiirangud on liiga jäigad – raskematel juhtudel on vaja pikaajalisemat nõustamist.
- Napib nõustajaid, kes on koolitatud ja valmis tegelema vägivallokuritegude ohvritega.
- Teenuse osutaja võib asuda ohvri kodust liiga kaugel (teises omavalitsuses või maakonnas), seega on vajadus ka mobiilse nõustamisteenuse järele.

Ohvrid ei tea alati abisaamise võimalusi, nii et kõik abivajajad ei pruugi jõuda teenusteni, mis võimaldaks neil juhtunuga toime tulla.

- Kannatanute ja tunnistajate seas 2012. aastal tehtud uuringu andmeil ei tea enamik (74%) küsitlusele vastanud kannatanutest ja tunnistajatest, et riik hüvitab ütluste andmiseks tehtud kulutusi, pooled ei teadnud ohvriabi võimalusest, 44% ei teadnud, et vähekindlustatutel on võimalik taotleda riigi õigusabi. [\[38\]](#)
- FRA 2014. aasta uuringu järgi ei olnud 15% küsitletud Eesti 15–74aastastest naistest kuulnud ühestki vägivalloahvritele abi osutavast organisatsioonist. Võrdluseks: Taanis ja Rootsis oli selliseid naisi vähem kui 5%. Need naised, kes olid abistavatest asutustest kuulnud, teadsid rohkem naiste varjupaiku (82%), märksa vähem ohvriabi (67%) ja naiste tugitelefoni (38%). [\[39\]](#)
- Vähe on andmeid selle kohta, kui rahul on ohvrid saadud teenustega. See on aga tähtis, et hinnata, kas teenused vastavad ohvrite tegelikele vajadustele, ja leida viise parandada ohvrite abistamist.

Vägivalloahvri kohtlemine kriminaalmenetluses

Õigusrikkumisi toime pannud lastele napib kohtuväliseid abinõusid, nagu sotsiaal- ja haridusprogrammid, mille kaudu saavutada nende parem kohtlemine ja heaolu. Ka taastava õiguse meetmeid kasutatakse laste puhul liiga harva. [\[40\]](#)

Lapsele on kokkupuude õigussüsteemiga sageli ebameeldiv kogemus (nt heidutav ümbrus, eakohase teabe ja selgituste puudumine, vähene tegelemine peredega ja pikaleveninud menetlused). Seetõttu on oluline toetada lapsi menetluses osalemisel, lähtudes lapsesõbraliku õigusemõistmise põhimõtetest. [\[41\]](#) Alaealiste menetlustähtaegades on tehtud olulisi edusamme ja tänu sellele on menetluses osalevate laste õigused paremini kaitstud. [\[42\]](#) Vägivallokuritegudes lapskannatanute ülekuulamise analüüs tõi aga esile ülekuulamise korralduslikke kitsaskohti, viitas ülekuulamisele kaasatavate spetsialistide ebaselgele rollile ja piirkondlikult erinevale praktikale, laste intervjuerimisel vaba ja juhitud meenutuste napile osakaalule ning soovitas suuremat rõhku panna usalduse tekitamisele lapskannatanuga suhtlemiseks ja küsitluse reeglite selgitamisele. [\[43\]](#)

Teistes riikides tehtud uuringute järgi peetakse ohvrisõbraliku menetluse seisukohast oluliseks seda, et menetluse käigu kohta antaks piisavat infot, menetlusprotsess poleks liiga pikk ja kallis, ütlusi peaks andma võimalikult vähe kordi, ametnike suhtumine oleks õige, järgitaks võrdset kohtlemist, menetluse raames välditaks süüdistatavaga kokkupuutumist ja menetlusotsused tunduksid õiglasena. Täisealiste kannatanutele on Eestis teise ohvristumise aspektist probleemiks menetluse pikkus, infopuudus menetluse käigu kohta ja menetlejate negatiivne suhtumine kannatanusse. [\[44\]](#)

Napib alternatiivseid käsitlusi, kuidas toetada selliste vägivallojuhtumite osalisi, kus kuriteokoosseisu ei tuvastata või juhtumi menetlemine sumbub. Kuritegudest tekitatud kahju heastamiseks kasutatakse vähe taastava õiguse põhimõtteid ja pole võimalusi kasutada kriminaalmenetlusega kõrvuti toimuvat konfliktilahendust, nt kogukondliku vahendamise või teraapiate kaudu.

Seni on vähe tähelepanu pööratud ohvrit ja tunnistajat toetavale kohtlemisele kriminaalmenetluses ning spetsiaalselt sel eesmärgil menetlejate koolitamisele. Parema kohtlemise huvides peavad menetlejad lähtuma eelkõige ohvri haavatavusest, kuriteo liigist ja selle asjaoludest, arvestades sealjuures vägivallo soolise aspektiga.

Vägivallo toimepanijate kohtlemine

Praegu koheldakse vägivallo toimepanijaid peamiselt karistuslike meetmete abil. Samas näitab maailma kogemus, et hoiakute ja käitumise muutusi toovad kaasa kas alternatiivsed või vangistusega paralleelsed meetmed, mille eesmärk on kurjategijaid taasühiskonnastada.

Kuigi on vähenenud laste arv erikoolides (2005: 143; 2013: 56) ja vanglates (2005: 90; 2013: 33), on kinnistes asutustes olevate laste arv liiga suur ja seda tuleb edasi vähendada. [\[45\]](#) Karistusmeetmed on laste puhul kallid ja tõhutud. Nt on retsidiivsuse määr kõige kõrgem alaealisena vangistatud isikute seas; kahe aasta jooksul pärast vanglast vabanemist pani uue kuriteo toime üle 2/3 alaealistest kinnipeetutest. [\[46\]](#) Napib kinnistele asutustele alternatiivseid sekkumisi raskete käitumis-, psüühika- ja sõltuvusprobleemidega laste, peagu täiesti puuduvad kogukonnas pakutavad perepõhised ja mitmesüsteemsed sekkumised. Uuringud aga on näidanud, et laste

vägivallaprobleemide lahendamisel on pere üks võtmetegureid.

Puudub väljaspool vanglat ja kriminaalhooldust pakutav pikaajaline programm, mis oleks mõeldud täisealiste vägivaldse käitumise vähendamisele. Perevägivalda toimepanijatele mõeldud programmide puhul ei tehta samal ajal koostööd vägivalda ohvri nõustajate ja teiste teenuste osutajatega.

Napib vabatahtlike ravi- ja nõustamisvõimalusi isikutele, kes vägivaldteo ärahoidmiseks vajavad õigeaegset ja vajadustest lähtuvat abi. Puudu on info- ja nõuandetelefonist seksuaalhälbelse käitumisega isikutele; samuti nõustamisteenustest riskirühmadele, nt seksuaalkäitumise probleemidega alaealised, situatsioonilise perevägivalda toimepanijad, erivajadustega isikud ja nende lähedased. Pole mitmekülgset ülevaadet seksuaalkurjategijatele vangistusalternatiivina loodud kompleksravi praktika tõhususe kohta. Probleem on kompleksravi pakkumise jätkusuutlikkuse tagamine ning selleks vajaliku pädevuse arendamine ja hoidmine.

-
- [1] Vabariigi Valitsuse 01.04.2010. a korraldusega nr 117 heaks kiidetud vägivalda vähendamise arengukava aastateks 2010–2014.
- [2] S.o vägivald, mida on põhjustanud teine isik või väike rühm.
- [3] S.o vägivald, mille käigus inimene kahjustab ennast.
- [4] S.o vägivald, mille on esile kutsunud suuremad inimrühmad, nt riik, organiseeritud poliitiline rühm, militaarne rühm või terroristlikud organisatsioonid.
- [5] Vaenukuritegudena käsitletakse tegusid, mis on toime pandud eelarvamuse ajendil. Vaenukuritegu ei ole eraldi kuriteoliik; see võib olla ähvardamine, varavastane tegu, füüsiline rünnak või mistahes muu kuritegu; vaenukuritegu teistest kuritegudest just eelarvamuslik motiiv.
- [6] Soovähemuste all peetakse silmas inimesi, kelle soodentiteet ei ole kooskõlas nende bioloogilise sooga (nt mees tunneb end naisena või naine mehena).
- [7] FRA (2014). Violence against women: an EU-wide survey – Results at a glance.
- [8] Kuriteoohvrite uuring, 2009. Justiitsministeeriumi kriminaalpoliitika uuringud nr 14, 2010.
- [9] Salla, J. (2014). Vägivallakuritegevus. Kogumik „Kuritegevus Eestis 2013“.
- [10] Surma põhjuste registri andmed aastate 2003–2013 kohta.
- [11] Salla, J., Ceccato, V., Ahven, A. (2011). Homicide in Estonia. Handbook of European Homicide Research. 2012, lk 421–435.
- [12] Surva, L. (2014). Perevägivald. Kogumik „Kuritegevus Eestis 2013“. Kriminaalpoliitika uuringud. Tallinn
- [13] Politsei- ja Piirivalveameti 2013. aasta andmed.
- [14] Surva, L. (2015). Perevägivald. Kogumik „Kuritegevus Eestis 2014“. Kriminaalpoliitika uuringud. Tallinn.
- [15] Terviseamet (2013). Kiirabi 2013. aasta aruandlus.
- [16] Riigikantselei (2014). Vigastuste ja vigastussurmade ennetamise poliitika koordineerimise rakkerühma aruanne.
- [17] FRA (2014). Violence against women: an EU-wide survey – Results at a glance.
- [18] FRA (2014). Violence against women: an EU-wide survey – Results at a glance.
- [19] Kriminaalpoliitika arvudes: võrdlusi statistikast ja uuringutest. Justiitsministeerium, 2013.
- [20] Surva, L. (2015). Perevägivald. Kogumik „Kuritegevus Eestis 2014“. Kriminaalpoliitika uuringud. Tallinn.
- [21] FRA (2014). Violence against women: an EU-wide survey – Results at a glance.
- [22] RAKE (2015). Eesti meeste hoiakute ja käitumise uuring: tervis, haridus, tööhõive, ränne ja pereloomu Eesti meeste hoiakute ja käitumise uuring: tervis, haridus, tööhõive, ränne ja pereloomu. Vahearuanne. *Avaldamata*
- [23] Markina, A., Žarkovski, B. (2014), Laste hälbiva käitumise uuring.
- [24] TAI (2012). Uimastite tarvitamine koolinoorte seas: 15–16aastaste õpilaste legaalse ja illegaalse narkootikumide kasutamine Eestis.
- [25] Markina, A., Žarkovski, B. (2014), Laste hälbiva käitumise uuring.
- [26] HEUNI ja Tartu Ülikool (2014). Tööjoomigratsiooni varjatud pool: Eesti inimeste tööalaseärasutamise kogemused välismaal.
- [27] Peter D. Donnelly, Catherine L. Ward. Oxford Textbook of Violence Prevention: Epidemiology, Evidence, and Policy, lk 241.
- [28] WHO (2014). European facts and the Global status report on violence prevention 2014.
- [29] PPA ülevaadet; 2014. a statistika tutvustus.
- [30] RAKE (2015). Noortele suunatud lähisuhtevägivalda ennetavate tõendus- või teadmispõhiste programmide võrdlev uuring.
- [31] Näiteks on uuritud laste hälbivat käitumist ja ohvrikslangemist, laste ja vanemate hoiakuid laste õiguste ja kehalise karistamise teemal, perevägivalda riske ja levikut, vanema hooldusõiguse määramisel vägivalda kogemuse arvestamist; täiskasvanute hoiakuid seksuaalvägivalda, prostitutsiooni ja tööalasesse ärasutamisse; efektiivseid strateegiaid alaealiste alkoholi tarbimise ennetamiseks.
- [32] Salla, J. (2014). Võim teise inimese keha üle: suhtumine perevägivalda ja seksioistu. Soolise võrdõiguslikkuse monitoriing 2013. Artiklite kogumik. Roosalu, T. (toim.) Sotsiaalministeeriumi toimetised nr 3/2014.

[33] TNS EMOR (2014). Eesti elanikkonna teadlikkuse uuring soopõhise vägivalda ja inimkaubanduse valdkonnas. TNS Emor, sotsiaalministeerium.

[34] Vt nt TNS Emor (2014). Riskikäitumise teadlikkuse uuring kolmes sihtrühmas. Uuringu raport. AS Emor, Politsei- ja Piirivalveamet; RAKE (2014). Noortele suunatud lähisuhtevägivalda ennetavate tõendus- või teadmispõhiste programmide võrdlev uuring; soolise võrdõigusslikkuse monitooring, 2013.

[35] Soo, K., Ilves, K. Strömpl, J. (2009). Laste väärkohtlemise juhtumitest teavitamine ja võrgustikutöö, Tartu Ülikool. http://www.lastekaitseliit.ee/wp-content/uploads/2011/04/Lapse_vaarkohtlemisest_teavitamine_uuringu_raport-1.pdf [1]

[36] Linno, M., Soo, K. Strömpl, J. (2011) Perevägivalda levikut soodustavad riskid ja perevägivalda ulatus praktikute hinnangutes.

[37] Surva, L., Tamm, K. (2012). Tervishoiutöötajate kokkupuuted perevägivaldaga. Kriminaalpoliitika analüüs nr 5/2012. Justiitsministeerium: kriminaalpoliitika osakond.

[38] RAKE (2012). Kannatanud ja tunnistajad süüteomenetluses.

[39] FRA (2014). Violence against women: an EU-wide survey – Results at a glance.

[40] Statistikaamet, 2013. Laste heaolu.

[41] Euroopa Nõukogu ministrite komitee suunised lapsesõbraliku õigusemõistmise kohta. Euroopa Nõukogu ministrite komitee poolt vastu võetud 17. novembril 2010. http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/childjustice/Source/GuidelinesChildFriendlyJustice_ET.pdf [2].

[42] Vägivalla vähendamise arengukava täitmise aruanded.

[43] Kask, K. (2015). Alaealiste kannatanute videosalvestatud ülekuulamiste analüüs. <http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dok...> [3]

[44] Samas.

[45] Statistikaamet (2013). Laste heaolu.

[46] Ahven, A., Salla, J., Vahtrus, S. (2010). Retsidiivsus Eestis. https://riigikantselei.ee/sites/default/files/content-editors/TOF/TOF_uuringud/26_retsidiivsus_l6ppraport.pdf [4].

Allikas URL: <https://www.kriminaalpoliitika.ee/et/ves-2015-2020/olukorra-ulevaade>

Lingid:

[1] http://www.lastekaitseliit.ee/wp-content/uploads/2011/04/Lapse_vaarkohtlemisest_teavitamine_uuringu_raport-1.pdf

[2] http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/childjustice/Source/GuidelinesChildFriendlyJustice_ET.pdf

[3]

http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/alaealiste_kannatanute_videosalvestatud_ulekuulamised_kris

[4] https://riigikantselei.ee/sites/default/files/content-editors/TOF/TOF_uuringud/26_retsidiivsus_l6ppraport.pdf